

УДК. 378.4(477.83-25)ЛНУ:394.46“452*300”](091)

ПРИГОДИ 300-РІЧНОГО ЮВІЛЕЮ ЛЬВІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ, АБО ПРИЧИНОК ДО ІСТОРІЇ РАДЯНСЬКИХ СВЯТКУВАНЬ

Олександр ЦЕЛУЙКО

Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра давньої історії України та архівознавства,
бул. Університетська 1, Львів 79000, Україна

У вересні-жовтні 1961 р. Львівський університет урочисто відзначав 300-річчя від дня свого заснування. Прикметно, однак, що курс на відзначення цього ювілею був взятий керівництвом Університету лише в середині 1950-х рр., після певних сумнівів і суперечок. Пояснювалися ці сумніви тим, що як у середовищі професійних істориків, так і серед ширшої громадськості вже довгий час триває дискусія про те, яку саме подію потрібно брати за точку відліку в історії Львівського університету. Впродовж XIX ст. традиційно вважалося, що заснований він був у 1784 р. австрійським імператором Йосифом II. Наприкінці XIX – на початку XX ст. окремі польські вчені наголошували, що датою створення Львівського університету є 1661 р., коли польський король Ян II Казимир надав своїм привілеєм місцевій єзуїтській колегії гідність академії та титул університету. Як наслідок, у 1912 р. Університет урочисто відзначив свій новий старий ювілей – 250-річчя від дати заснування, що спричинило у тогочасному галицькому суспільстві бурхливу реакцію. Проти такої дати заснування Університету у Львові та відзначення цього ювілею виступили українські дослідники, зокрема історик Богдан Барвінський.

Із встановленням у 1939 р. на західноукраїнських землях радянської влади розпочався процес радянзації місцевої освіти та культури. Значні зміни відбулися і в Львівському університеті, котрий поступово перейшов на навчання за радянським взірцем. Його радянське керівництво спочатку не надавало суттєвого значення питанню визначення дати створення цієї інституції, наголошуючи натомість на тих суттєвих змінах, котрі відбулися у ньому в цей час. У 1945 р. було здійснено спробу організувати Музей історії Університету, що дало старт новій дискусії про дату його заснування. Тривала ця дискусія впродовж наступних десяти років, і лише за часів ректорства Євгена Лазаренка перемогла точка зору, згідно з якою датою заснування Львівського університету було вирішено вважати 1661 р. Історичне обґрунтування такого рішення здійснив відомий український вчений Ярослав Кісь. Тоді ж було вирішено підготувати докладну історію цього навчального закладу та видати відповідний збірник документів.

Із наближенням 1961 р. перед керівництвом Львівського університету повстало завдання визначення конкретного дня та формату відзначення 300-літнього ювілею. Зрештою, урочистості з цієї нагоди пройшли восени 1961 р. Підштовхнуло до цього нагородження Університету у вересні 1961 р. орденом Леніна. Саме після цього впродовж короткого часу (декілька тижнів) було обрано дату та формат святкування, розіслано запрошення вітчизняним та закордонним гостям. Ювілейні заходи, котрі

пройшли в цей час, закріпили у свідомості значної частини львів'ян та університетських вчених традицію відзначення 1661 р. як дати заснування інституції, традицію, яка була підхоплена в роки незалежності України.

Ключові слова: Львів, Львівський університет, Богдан Барвінський, Ярослав Кісь, Євген Лазаренко.

У п'ятницю, 6 жовтня 1961 р. зала Львівського державного академічного театру опери і балету була переповнена. Того дня тут відбувалися урочисті збори, присвячені 300-річчю Львівського державного університету імені Івана Франка¹. Окрім його викладачів, наукових працівників і студентів у глядацькій залі та на балконах було багато представників центрального та місцевого партійного керівництва, органів влади, громадських організацій, наукових та навальних закладів, гостей з інших республік СРСР та з-за кордону. Головною подією вечора стало вручення Університету ордена Леніна, присвоєного йому Президією Верховною Радою СРСР ще 9 вересня 1961 р. Саме тому на урочистості до Львова прибула поважна делегація із Києва на чолі із кандидатом в члени Президії ЦК КПУ, секретарем ЦК КПУ Андрієм Скабою (1905–1986). Свого часу, у 1940–1941 рр., цьому партійному функціонеру довелося попрацювати у Львівському університеті на посаді старшого викладача кафедри нової історії, коли його, нещодавнього випускника аспірантури Харківського університету (1939 р.), було скеровано для “посилення” вищої школи на західноукраїнських землях. Попри відсутність більшого досвіду чи відповідного наукового ступеня² саме йому доручили “покерувати” згаданою кафедрою у якості виконувача обов'язків³ замість відомого польського професора Адама Шельонговського (1873–1961). У перші дні радянсько-німецької війни А. Скаба був важко поранений “на бойовому посту”⁴, однак зміг евакуюватися на

¹ Інформація про це засідання: “Славне трьохсотліття,” *Радянська освіта*, 7 жовтня, 1961; “Львівському університету вручено високу урядову нагороду – орден Леніна,” *Вільна Україна*, 7 жовтня, 1961; “Наградазовет,” *Львовская правда*, 7 октября, 1961.

² Кандидатську дисертацію А. Скаба захистив у 1948 р., хоча підготував її значно раніше. Див.: Олександр Удод, “Скаба Андрій Данилович,” *Енциклопедія історії України*. (Київ, 2012), т. 9, 592.

³ Володимир Качмар і Ярослав Пригула, “Історичний факультет у структурі Львівського університету: 1940 рік,” *Вісник Львівського університету. Серія історична* 50 (2014): 428, Богдана Сипко, “Викладацький склад історичного факультету Львівського університету у 1940 р. крізь призму службових характеристик,” *Вісник Львівського університету. Серія історична* 50 (2014): 465.

⁴ Павло Головка, Микола Волянук, “Бойова біографія університету,” *За радянську науку*, 2 листопада, 1973; Павло Головка, Микола Волянук, “Їх імена і подвиги безсмертні,” *За радянську науку*, 9 травня 1975. За спогадами Михайла Клапчука, котрий у 1939–1941 рр. був студентом історичного факультету Львівського університету, якийсь партійний діяч на прізвище Скаба в перші дні радянсько-німецької війни нібито застрелив звинуваченого у симпатіях до українських націоналістів секретаря комсомольської організації університету Олексія Артюха, однак чи йдеться саме про А. Скабу невідомо. Зрештою, не має й інших свідчень цього факту, а тому ступінь довіри до поданої М. Клапчуком інформації викликає застереження. Див.: Михайло Клапчук. “Спогади,” *Археологічні дослідження Львівського університету* 9, (2006): 305. У радянській час постать О. Артюха глорифікувалася, а його смерть приписувалася українським

схід. Було навіть символічно, що саме він вручив орден Леніна до рук ректора Львівського університету Євгена Лазаренка (1912–1979). Разом із А. Скабою до Львова прибули заступник завідувача відділу науки, вузів і шкіл ЦК КПРС Дмитро Кукін, начальник управління викладання суспільних наук Міністерства вищої і середньої спеціальної освіти СРСР С. Юдачов, міністр вищої і середньої спеціальної освіти УРСР Юрій Даденков, завідувач відділу науки і культури ЦК КПУ Юрій Кондуфор. Практично у повному складі була представлена у залі місцева партійна верхівка на чолі із довголітнім секретарем Львівського обкому Компартії України Іваном Грушецьким та головою виконкому Львівської обласної Ради депутатів трудящих Семеном Стефаником. Усі вони, разом з ректором Є. Лазаренком та секретарем парткому університету А. Вовчиком, зайняли місце на сцені, у президії засідання, котре о 16.00 розпочалося із оплесків на честь ЦК КПРС і “*вірного ленінця*” Микити Хрущова (той якраз знову готувався до чергової хвилі боротьби із культом особи Й. Сталіна). Протривало засідання декілька годин. Лунали вітальні промови, зачитувалися десятки телеграм і листів, частина з яких, як це часто буває, десь у подальшому загубилася⁵; під бурхливі оплески було схвалено тексти вітальних листів до ЦК КПРС та ЦК КПУ, Президії Верховної Ради СРСР та УРСР, до Ради Міністрів СРСР та УРСР. Ректор Є. Лазаренко запевнював усіх, що Львівський університет високо триматиме прапор, на якому вічно сяятимуть незгасні промені ордена Леніна. Після урочистої частини силами професійних артистів та художньої самодіяльності університету для учасників вечора був даний великий концерт, а для частини поважних гостей, як припускаємо, організовано банкет та поїздку до Карпат⁶. Як стверджувала газета “Радянська освіта”, Львівський університет вступав у своє четверте століття⁷.

Власне “вступати” у нього Університет почав ще за місяць до згаданого урочистого зібрання, у десятих числах вересня, відразу після оголошення Указу Президії Верховної Ради УРСР від 9 вересня 1961 р. Ймовірно, саме того дня у суботу, чи, можливо, у неділю 10 вересня, в Актівій залі Університету відбувся “*імпровізований*” мітинг “*радісно схвилюваних*” працівників та студентів, на

націоналістам. Див.: Анатолій Черненко, “Будівництво радянського університету у Львові,” *За радянську науку*, 12 червня, 22 червня 1959.

⁵ Восени 1963 р. один з ініціаторів створення Музею історії Львівського університету, старший викладач кафедри історії КПРС М. Волянюк стверджував, що не можливо знайти оригінали 200 привітань та телеграм, що надійшли з нагоди 300-річчя. Див.: “Музей історії університету – справа всієї громадськості,” *За радянську науку*, 24 жовтня, 1963. Частина отриманих в 1961 р. з нагоди ювілею телеграм, листів та вітальних адресів все ж таки була збережена, і зараз вони відкриті у названому Музеї. Див. про них: Петро Білоніжка, Юрій Гудима, “Ректор Євген Лазаренко в історії Львівського університету,” *Мінералогічний збірник* 62, вип. 2 (2012): 300–303. При нагоді, висловлюю подяку за інформацію про них директору Музею історії Університету Ю. Гудимі.

⁶ Накази ректора Львівського університету за 1961 р., т. 7, 1 вересня 1961 р. – 31 жовтня 1961 р., Архів Львівського національного університету імені Івана Франка (далі – Архів ЛНУ), ф. Р–119, оп. 6, спр. 155, арк. 169.

⁷ “Славне трьохсотліття,” *Радянська освіта*, 7 жовтня, 1961.

котрому зі словами вдячності партії та уряду виступив ректор Є. Лазаренко та низка професорів і студентів⁸. Один із колишніх випускників університету завершив свій виступ словами: “*Тепер ти [університете – О. Ц.] носитимеш ім’я великого Володимира Ілліча Леніна і славного сина українського народу Івана Франка. Треба завжди бути гідним цих двох імен*”. Композитор Анатолій Кос-Анатольський та поет Ростислав Братунь написали присвячену 300-річчю Львівського університету “Студентську пісню”, у куплеті якої звучали наступні слова: “*Була дорога до науки, // і кам’яниста, і важка, // дорога боротьби і муки, // палких ровесників Коцюка*”, та приспів “*Ми внуки і внучки Франкові, // Ми юність вікового Львова! // Для нас звучить на рідній мові // Наука Леніна чудова*”⁹. Як годиться перед кожним ювілеєм, урядовими нагородами було відзначено низку науковців та працівників Львівського університету, зокрема звання заслужених діячів науки Української РСР присвоїли професорам С. Гребінському, Г. Козію, Є. Лазаренку, М. Шереметьєву та, як не дивно, директору Інституту суспільних наук АН УРСР, члену університетської Вченої Ради І. Крип’якевичу, якого п’ятнадцять років перед тим, у вересні 1946 р., де-факто, вислали зі Львова, звільнили від праці в університеті, й ім’я якого деякий час якщо і згадувалося у стінах високих кабінетів цього радянського вишу, то лише з негативною конотацією¹⁰. Низка інших науково-педагогічних працівників була відзначена Почесними грамотами та Грамотами Президії Верховної Ради УРСР¹¹.

Протривали університетські святкування принаймні до 12 жовтня 1961 р.¹², і лише проведення ХХІІ з’їзду ЦК КПРС (17–31 жовтня) дещо переключило увагу містян і місцевої преси на інші, важливіші, як тоді видавалося, події. Прикметно, однак інше. Орденом Леніна Львівський університет було нагороджено не лише “*за досягнуті успіхи в підготовці науково-педагогічних кадрів і спеціалістів для народного господарства і культури*”, але й у зв’язку з 300-річчям з дня заснування. Проте, якщо судити із публікацій в обласній та республіканській пресі, на урочистостях та у вітальних промовах майже не згадувалося ні про єзуїтів, ні, тим більше, про короля Яна II Казимира, а головний наголос робився на заслугах радянського вишу, котрий встиг проіснувати до того часу заледве 19 років (1939–1941, 1944–1961). Звернемо увагу, що і саме святкування відбулося у жовтні 1961 р., а не у січні місяці, яким да-

⁸ Н. Марков, “Висока нагорода зобов’язує,” *Вільна Україна*, 12 вересня, 1961.

⁹ “Студентська пісня,” *Львовская правда*, 6 жовтня, 1961. Не відомо, наскільки популярною ця пісня могла стати серед студентського загалу, однак як стверджували кореспонденти місцевих газет, її розчували і співали в університетському гуртожитку (Д. Хвостенко, “Так живуть студенти,” *Львовская правда*, 20 вересня, 1961).

¹⁰ Детальніше див. про це: Ярослав Дашкевич, “Боротьба з Грушевським та його школою у Львівському університеті за радянських часів,” *Ярослав Дашкевич. Постаті: Нариси про діячів історії, політики, культури*. (Львів, 2006), 369–401.

¹¹ Укази Президиума Верховного Совета Украинской ССР [о присвоении почетных званий и награждении Почетной грамотой], *Львовская правда*, 6 жовтня, 1961.

¹² “На честь 300-річчя університету,” *Вільна Україна*, 12 жовтня, 1961.

товано королівський привілей¹³. Цікавим є й наступний факт. Ще за декілька років до того ні у керівництва, ні у науково-викладацької спільноти Університету не було єдиної думки щодо “правильної” дати заснування їхнього університету, а тому й сам 300-річний ювілей у 1961 р. міг не відбутися. Справа в тому, що активна дискусія над початками вищої школи у Львові триває вже більше ніж століття й остаточного вирішення цієї проблеми не знайдено¹⁴. Інколи у цих спорах дослідники, окрім суто наукових аргументів, вдаються до творення непереконливих конструкцій, часто-густо не підкріплених вагомими доказами, керуються при написанні своїх робіт не лише реальними фактами, але й політичними чи ідеологічними догматами, що були панівними у конкретний період часу тощо. З огляду на це мету нашої публікації бачимо у тому, щоб простежити, як саме у радянський час бачилося минуле Львівського університету його історикам, як у повоєнну добу поступово вівся пошук та утверджувалася традиція святкування 300-річного ювілею цієї установи, та що впливало на процес ухвалення університетським керівництвом рішення з його відзначення, чим при цьому воно – це керівництво – керувалося. Для цього нами були використано низку документів із львівських архів, публікації обласної преси та університетської багатотиражки “За радянську науку”, проаналізовано історіографічну спадщину 1940–1960-х рр.

Відомо, що Львівський університет – один із найстаріших в Україні, а його історія нараховує декілька сотень років. У наші дні й українська, і польська історіографія традиційно наголошують, що початок його роботи було покладено у 1661 р.¹⁵ Саме тоді королівським привілеєм місцевому єзуїтському колегіуму надали гідність Академії та титул Університету. Попри певний супротив інших академічних закладів та шляхетського загалу, Львівська єзуїтська академія функціонувала до 1773 р., коли її діяльність була призупинена у зв’язку із касатою (забороною) ордену єзуїтів. Не минуло багато часу, і у 1784 р. у Львові імператором Йосифом II було засновано новий, класичний університет. За іронією долі, діяв він недовго – вже 1805 р. на його місці ство-

¹³ Додамо, що урочисте відзначення 250-річчя Львівського університету у 1912 р. мало місце 29 травня (Василь Кметь, “Львівський єзуїтський університет. 1661–1773,” в *ENCYCLOPEDIA. Львівський національний університет імені Івана Франка* (Львів, 2011), т. 1, 21). Лише у 2011 р., коли відзначали 350-річний ювілей, старт урочистостям було дано 20 січня.

¹⁴ Короткий огляд проблематики див.: Василь Кметь, “Львівський єзуїтський університет. 1661–1773,” 21–23; Юрій Гудима, Олександр Целуйко, “Львівське Свято-Успенське братство та його школа у дискусіях про тяглість університетської традиції у Львові,” *Старий Луцьк. Науково-інформаційний збірник* 13 (2017): 130–144. Бібліографію до історії Львівського університету вміщено у: Юрій Гудима та ін., “Universitas Leopoliensis: nostriteipsum. Праці з історії Львівського університету,” в *ENCYCLOPEDIA. Львівський національний університет імені Івана Франка* (Львів, 2014), т. 2, 746–750. Огляд польської історіографії зроблено в: Adam Redzik, “Wstęp,” в *Academia militans. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie*, red. Adam Redzik. (Kraków: Wysoki Zamek, 2015), 35–39.

¹⁵ З новіших праць, у яких обстоюється ця думка: Василь Кметь, “Львівський єзуїтський університет. 1661–1773,” 16–37; *Academia militans. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie*, red. Adam Redzik. (Kraków: Wysoki Zamek, 2015).

рили лицей, і відновив свою роботу Львівський університету 1817 р. завдяки імператору Францу I, ім'ям якого титулувався наступних сто років, допоки поразка у Першій світовій війні та вітри революційних змін, що прокотилися Австро-Угорщиною, не змели імперію Габсбургів із політичної карти Європи. Однак, до того часу, за правління “найсвітліших цісарів”, Львівський університет поступово перетворювався на одну із найпотужніших у регіоні навчальну та наукову інституцію. Виглядає так, що практично впродовж усього XIX ст. проблема пошуків історичного коріння Львівського університету особливо не цікавила ні польських, ні українських дослідників чи суспільність – вочевидь, справа для них видавалася цілком ясною (чи, як писав Б. Барвінський, “*фактом незбитим*”) – заснували Університет Габсбурги, а власне імператор Йосиф II¹⁶. На користь цього промовляв і той факт, що й у фундаційному дипломі цього цісаря, і дипломі імператора Франца I не містилося жодної згадки про єзуїтську Академію, як зрештою, і про будь-які інші навчальні заклади, що функціонували у місті у доавстрійський період¹⁷.

Ситуація почала поступово змінюватися наприкінці XIX ст. У цей час Галичина та Львівський університет зусиллями польської сторони перетворюються на бастион у боротьбі за відновлення польської державності; стає модним пошук свого історичного коріння, починаються гучні відзначення національних свят, історичних подій тощо. Саме тоді частина польських інтелектуалів починає апелювати до давніх польських університетських традицій, які вони пов'язували із єзуїтською Академією¹⁸; тоді ж з'являється перше концептуальне бачення історії Львівського університету, яке було викладене у фундаментальному двотомному виданні 1894 р.¹⁹ Його авторами були польські вчені Людвік Фінкель (1858–1930) і Станіслав Стажинський (1853–1935). У передмові до цього видання тодішній ректор Людвік Цвіклінський (1853–1942) зазначав, що ідея написання історії їх *Alma Mater* віддавна

¹⁶ Богдан Барвінський, “Предтеча Університету ім. Франца I у Львові. Критичні замітки до питання про генезу Львівського університету,” *Записки НТШ* 125 (1918): 8.

¹⁷ У дипломі Йосифа II йшлося про “новостворений” (“*neuerrichteten*”) університет та проголошення “*навчальних закладів, які на теперішній час вже існують у столиці Галичини Львові і в майбутньому мають там відкритися, у повному обсязі справжнім університетом*”. Диплом Франца I “*підносить у стан високої школи або університету*” лицей, що виник у місті, після закриття університету у 1805 р. Цитую по: Володимир Качмар і Михайло Смолій, *Сторінки історії Львівського університету за матеріалами німецькомовних документів: навчально-методичний посібник*. (Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014), 15–23, 24–32. Зрозуміло, що це ніяк не могло завадити редактору пам'ятної публікації на честь інаугурації Йосифінського університету (*Acta Universitatis Leopoldianae in Galicia anno MDCCLXXXIV inauguratae. Leopoli, 1786*) вжити у вступі до цього видання фразу, яка може бути потрактована як бажання наголосити на відновленні, а не створенні з нуля університету в місті (“*Certe Josephus Augustus cum Anno MDCCLXXXIV. Die XVI Novembris Universitatem Leopoldianam in Galicia in-staurari*”). Див.: Mykola Ilkiw-Swydneycki і Wołodymyr Kaczmar, “Pierwsze katedry (1784–1805),” *Historia w Uniwersytecie Lwowskim. Badania i nauczanie (do 1939 roku)*, red. Jerzy Maternicki, Joanna Pisulińska і Leonid Zaskilniak. (Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2016), 52.

¹⁸ Василь Кметь, “Львівський єзуїтський університет,” 21.

¹⁹ Ludwиг Finkel і Stanisław Starzyński, *Historia Uniwersytetu Lwowskiego*. (Lwów, 1894), t. 1–2.

виношувалась академічним Сенатом – головним тогочасним координаційним органом самоуправління в університеті. З’явиться ця історія мала б у “ювілейному 1884 р.”²⁰, тобто до 100-річчя його заснування. Здійснити задум вдалося лише через десять років, коли у Львові відбулася Галицька Крайова виставка, яку повинен був відвідати цісар Франц Йосиф I. “*Historia Uniwersytetu Lwowskiego*” трактувалася його авторами та університетським керівництвом і як подарунок та подяка імператорові за сприяння у відкритті медичного факультету Львівського університету, і як оцінка вкладу академічної спільноти в розбудову міста, краю, імперії. Для нас же вона цікава з огляду на те, що один з її авторів – Л. Фінкель, який відповідав за написання тієї частини праці, що охоплювала період до 1869 р., чи не першим спробував науково обґрунтувати традицію ведення історії Львівського університету від 20 січня 1661 р., тобто від дати надання згаданого привілею короля Яна Казимира.

Вихід праці Л. Фінкеля та С. Стажинського де-факто поклав початок подальшим дискусіям у краї щодо витоків Львівського університету. Виглядає так, що висловлена у ній теза про необхідність пошуку історичного коріння цього навчального закладу саме від 1661 р. була цілком прийнятною і для більшості тогочасних польських науковців, а тому не виклала в їхньому середовищі значної полеміки. У 1912 р. університет навіть урочисто відзначив свій новий старий ювілей – 250-річчя від дати заснування, що спричинило у тогочасному галицькому суспільстві бурхливу реакцію²¹. Голосом української громади у зазначеній дискусії став історик Богдан Барвінський (1880–1958), котрий у 1912 р. під псевдонімом “*Т. Вінковський*” опублікував невелику брошурку “Йосиф II чи Ян Казимир?”²². У ній автор головний наголос у львівській університетській традиції зробив на відкритті Йосифінського університету в 1784 р. та підважив право єзуїтської Академії на відповідне звання, закидаючи їй, у тому числі, відсутність належного правового статусу. Ще раз ця думка була підкреслена у іншій розвідці Б. Барвінського – “Предтеча університету ім. Франца I у Львові”, котра була опублікована у 1918 р. до сторічного ювілею Університету Франца I²³.

Поточні справи та конкретні вимоги часу були визначальними у поглядах на початки Львівського університету і в період між двома світовими війнами. Сама інституція у 1919 р. отримала ім’я нового патрона – короля Яна Казимира, що апріорі нівелювало з позиції Польської держави та її наукових кіл будь-яку можливість перегляду ухваленої ними дати заснування університету. Та й сам

²⁰ Ludwik Cwikliński, “Przedmowa,” *Historia Uniwersytetu Lwowskiego*, t. 1, VI.

²¹ Про відзначення самого ювілею та реакцію місцевої преси на це див.: Ольга Осередчук, “Матеріали преси як джерело з відзначення 250-ти річчя Львівського університету,” *Архіви України* 6 (276) (2011): 143–162.

²² Теодат Вінковський, *Йосиф II чи Ян Казимир? (З нагоди святкування мнимої 250-літної річниці створення Львівського Університету)*. (Львів: з друкарні В. А. Шийковського, 1912), 3–34.

²³ Богдан Барвінський, “Предтеча Університету ім. Франца I у Львові. Критичні замітки до питання про генезу Львівського університету,” 1–41.

Університет, попри важливу наукову та освітню діяльність, що провадилася у ньому, поступово перетворювався на надійний інструмент колонізації краю.

Кардинальні зміни у житті західноукраїнських земель наступили після початку Другої світової війни та приходу сюди Червоної армії. Розпочався процес радянізації та часткової українізації всіх сфер політичного, суспільного та культурного життя, зокрема й освіти. Доволі швидко торкнулися ці процеси і Львівського університету. Вже 17 жовтня 1939 р. Комісаріат народної освіти УРСР призначив нового ректора, відомого у майбутньому українського історика Михайла Марченка (1902–1983), якому доручили перебудувати роботу Університету на нових засадах. На початку 1940 р. було ухвалено новий статут університету, а навчання провадилося за радянськими програмами. Упродовж 1939–1940 рр. М. Марченко залучив до праці у ввіреному йому Університеті як низку відомих українських вчених та педагогів, так і групу скерованих до Львова радянських фахівців. Останні були покликані не так посилити науково-освітній потенціал вишу, як стати опорою нової влади у консервативному академічному середовищі. А тому, хоча і надалі серед професорсько-викладацького складу значне число склали представники польської професури, Університет рухався у потрібному для радянської влади керунку. Як вказують дослідники, М. Марченко поступово перетворював Львівський університет на “Український Радянський Університет”²⁴. Попри те, що більшість предметів у ньому повинна була б викладатися українською мовою, наголос все ж, на нашу думку, і М. Марченко, і його наступник Г. Биченко ставили на слові “радянський”, а не “український”. Виходячи з цього розглядалася новим керівництвом й історія університету. Показовим є збережений текст виголошеної М. Марченком у 1940 р. доповіді “Львівський університет в минулому й тепер”²⁵. У ній історія Львівського університету слугувала лише тим негативним тлом, на фоні якого особливо повинні були помічатися зміни, що зайшли з приходом радянської влади. Тому не дивно, що стверджуючи у доповіді новий радянський і український характер університету, М. Марченко особливо не зупинявся на його давніх історичних традиціях, зокрема і даті заснування – його більше цікавило радянське теперішнє, а не австрійське чи польське минуле. Запроваджений М. Марченком дискурс університетської історії був підхоплений більшою чи меншою мірою у наступні роки і став фактично визначальним на найближчі півсотні років.

Знову до питання про дату заснування Львівського університету повернулися у повоєнний час, коли завершився процес радянізації цього навчального

²⁴ Володимир Качмар, “Між “радянізацією” та “українізацією”: діяльність Михайла Марченка на посаді ректора Львівського університету в 1939–1940 роках,” *Львів: місто – суспільство – культура* (Краків: Наукове видавництво Педагогічної Академії, 2005), т. 5. Люди Львова, 149–153.

²⁵ Доповідь ректора Університету Марченко Михайла Івановича на тему “Львівський університет в минулому і тепер,” 1940 р., Державний архів Львівської області (далі – ДАЛО), ф. Р-119, оп. 3, спр. 24, арк. 1–3.

закладу, а в персональному складі науково-педагогічних працівників та допоміжного персоналу відбулися суттєві змінами. Місто протягом короткого часу (1944–1946 рр.) покинула значна група польських професорів і доцентів. До праці не повернулася низка університетських викладачів, і поляків, й українців, котрі або загинули в роки війни, або ж емігрували на Захід. Замінити їх відразу було не просто вкрай важко, а практично неможливо через брак відповідних кадрів. Як наслідок, попри значне число прибулих зі східних областей України та інших республік СРСР вузівських фахівців, ситуативно доводилося залучати, особливо на початках, місцевих працівників. Зміни у персональному складі як викладачів, так і студентів, перебудова роботи старих, чи точніше, раніше існуючих вищих навчальних закладів Львова, поява у місті низки нових інституцій вели до певного переосмислення місця та ролі Львівського університету у тогочасному культурному та суспільному житті Львова, республіки та всього Радянського Союзу. За таких умов навесні 1945 р. ректором, істориком за фахом, Іваном Белякевичем (1905–1984) було здійснено спробу організувати Музей історії Університету, покликаний, зокрема, сформувати нове бачення минулого цієї академічної установи. Для укладення концепції та статутних документів Музею було створено авторитетну комісію, до якої увійшли виконувач обов'язків декана історичного факультету Володимир Горбатюк, в. о. директора Фундаментальної (з осені 1945 р. – Наукової) бібліотеки Львівського університету та керівник кафедри історії СРСР Василь Осечинський (1904–1981) та троє відомих західноукраїнських учених – завідувач кафедри історії України проф. І. Крип'якевич, завідувач кафедри української літератури академік Михайло Возняк та завідувач кафедри слов'янської філології проф. Іларіон Свенціцький. Саме ця комісія у квітні 1945 р. запропонувала таку схему історії Університету, де початковою точкою визначено не королівський акт 1661 р., а момент створення Успенського ставропігійського братства та його школи у Львові, тобто кінець XVI ст., а класична університетська історія цього навчального закладу починалася лише у 1784 р.²⁶

Наскільки така періодизація історії Львівського університету влаштувала тогочасне керівництво закладу – судити важко, однак про існування розходжень у баченні минулого між створеною комісією, більшість якої все ж таки складали місцеві українські вчені, та ректором І. Белякевичем засвідчує той факт, що влітку 1945 р. керівництвом цього вищого навчального закладу було взято курс на відзначення нової ювілейної дати – 275-річчя Університету. Уперше про такий його вік йшлося у доповіді ректора І. Белякевича на бюро Львівського обкому КП(б)У в серпні 1945 р.²⁷ Обрахували його, очевидно, наступним чином:

²⁶ Докладніше про це див.: Юрій Гудима, Олександр Целуйко, “Львівське Свято-Успенське братство та його школа у дискусіях про тяглість університетської традиції у Львові,” 130–144.

²⁷ Доповідь ректора університету на бюро обкому КП(б)У про “Підсумки 1944/1945 навчального року та підготовку до 1945/1946 навчального року,” серпень 1945 р., ДАЛО, ф. Р–119, оп. 11. спр. 5, арк. 1.

до періоду існування Львівської єзуїтської академії (1661–1773, назагал 112 чи 113 років) додавався час діяльності класичного університету у Львові протягом 1784–1946 рр. (162 роки). Отримана сума і становила озвучені І. Белякевичем 275 років. Попри те, що такі підрахунки відверто кульгали на обидві ноги (для прикладу, у них враховувалися і 1805–1817 роки, хоча тоді університет був реорганізований у ліцей, і час німецької окупації Львова, коли університет свою роботу припинив), на це, як часто бувало за радянської епохи, особливо не зважали. Припускаємо, що ця штучна дата була змонтована або ж самим І. Белякевичем, або ще кимось із працівників навчального закладу із цілком зрозумілою метою – урочисте відзначення ювілею інституції означало б для неї і додаткову увагу союзного та республіканського керівництва, і додаткове фінансування, вкрай потрібне університету в той час, і, що теж могло важити, нагороди та премії для перших осіб Університету. При цьому можна було нехтувати і позицією галицьких українців, і тим фактом, що у 1912 р. у місті вже відзначили 250-річний ювілей Університету, і прості математичні обрахунки демонстрували, що 275-річниця припадала на 1936 р., а аж ніяк на 1946 р., саме 1661 р. як дата заснування Львівського університету була зазначена у першому повоєнному довіднику Львова, опублікованому у 1945 р. за редакцією, чи радше, за пильного кураторства, другого секретаря Львівського обласного комітету КП(б)У Григорія Пінчука²⁸.

У лютому 1946 р. ректоратом Університету було укладено окрему доповідну записку до Управління в справах вищої школи при Раді Народних Комісарів УРСР та Народного комісаріату освіти УРСР у справі підготовки до відзначення 275-ої річниці Львівського університету. Мова і стилістика цього документу, зокрема значне число русизмів та традиційних радянських ідеологічних штампів, свідчить, що вийшов він якщо не з під пера самого ректора, то із середовища, близького до нього, радше за все від когось із відряджених до Львова радянських фахівців. Мотиваційна частина цієї записки була значним чином побудована за схемою, запропонованою згаданою комісією 1945 р., і надалі тягнула історію Львівського університету від школи Ставропігійського братства, якій, як підкреслювалося у документі, у 1946 р. мало б виповнитися 360 років. Однак тепер вирішальний наголос робився на 1661 р., тобто на створенні у Львові єзуїтської Академії, оскільки ця дата була відправною точкою у наступних ювілейних підрахунках. У документі також підкреслювалося значення та почесне місце, яке Львівський університет займав в історії боротьби слов'янських народів за свою національну культуру, та перетворення його у процесі радянізації на власне український університет,

²⁸ *Львів (Короткий довідник)*, ред. Григорій Пінчук. (Львів: Видавництво “Вільна Україна”, 1945), 56. Серед авторів / укладачів видання, окрім Г. Пінчука, зазначено також Б. Дудикевича, І. Крип'якевича та К. Пелехатого, однак хто із авторів відповідав за зміст тієї чи іншої частини праці – не вказувалося.

на огнище національної української культури, соціалістичної за змістом. У резолюційній частині йшлося про проведення (чи б пак отримання дозволу на проведення) наукової конференції / сесії, присвяченої 275-річчю існування Львівського університету, яка мала б показати історію боротьби “*українського народу Західної України*” за свою вищу школу, та на якій докладно були б розглянуті історія самого університету, внесок українських науковців у розвиток слов’янської культури, стан наукового життя у Львові тощо²⁹.

Музей історії Львівського університету ні восени 1946 р., ні у наступні за ним роки відкрито так і не було – офіційно він запрацював лише у 1964 р. Не маємо якихось звісток про урочисте святкування 275 чи 285 річного ювілею університету. Їх, вочевидь, скасували. На нашу думку, пов’язано це було із низкою обставин, однак, насамперед – із ідеологічними кампаніями того часу, зокрема боротьбою проти школи М. Грушевського, що розгорнулася в Університеті та, ширше, у місті та республіці. Одним із наслідків цієї кампанії була своєрідна інтелектуальна деукраїнізація Львівського університету, що супроводжувалася звільненням неугодних професорів та викладачів³⁰. За цих обставин гучне святкування ювілею Львівського університету було визнано недоцільним. Не побачив світ і запланований науковцями історичного факультету ювілейний збірник, у якому мали б бути вміщені розвідки до історії Львівського університету³¹. Попри це робота, пророблена науковим колективом упродовж 1945–1946 рр., не минулася намарне. За розпорядженням ректора І. Белякевича у 1947 р. було випущено невеличку брошуру рекламного характеру “Львівський державний університет імені Ів. Франка”. У ній містилася коротка історична довідка про цей навчальний заклад, у якій, попри згадку про виникнення наприкінці XVI ст. Львівського ставропігійського братства та його школи, роком “*юридичного заснування*” Львівського університету пропонувалося вважати 1661 р., коли Львівська єзуїтська колегія отримала титул університету³². Припускаємо, що на декілька років ця версія історії Львівського університету і була, те що називається, офіційною, освяченою університетським керівництвом та особисто ректором І. Белякевичем. Напевне погодився з нею і його наступник на згаданій посаді Гурій Савін (1907–1975), котрий очолив університет у листопаді 1948 р.³³. Уродженець Тверської губернії, випускник фізико-математичного факультету Дніпропетровського фізико-хімічно-математичного інститу-

²⁹ Доповідна записка про підготовку до святкування 275-тиріччя університету, 18 лютого 1946 р., ДАЛО, ф. Р–119, оп. 11, спр. 18, арк. 1–4.

³⁰ Матеріали (довідь, рішення Колегії Міністерства вищої освіти СРСР, листування) про роботу університету, 10 червня 1949 р. – 15 липня 1949 р., ДАЛО, ф. Р–119, оп. 11, спр. 43, арк. 7–8.

³¹ Деканат історичного факультету. Звіт про роботу факультету за 1945/1946 навчальний рік, 1945–1946, ДАЛО, ф. Р–119, оп. 17, спр. 17, арк. 40.

³² *Львівський державний університет імені Ів. Франка*, ред. Роман Волков. (Львів: видавництво Львівського державного університету, 1947), 4.

³³ Наказ на призначення Г. Савіна ректором Львівського університету датовано 26 жовтнем 1948 р., однак до виконання обов’язків він приступив лише у перших числах листопада. Див.:

ту, директор Інституту гірничої механіки АН УРСР (1940–1945), на роботу до Львова він був переведений лише у 1945 р.³⁴, а тому належний ступінь його обізнаності з історією та традиціями місцевого університету викликає сумніви. Показовим у цьому плані є текст виступу Г. Савіна на розширеній Колегії Міністерства вищої освіти СРСР, на якій обговорювалася робота керованої ним інституції, та підготоване на офіційному університетському бланку обґрунтування винесеного цією Колегією рішення (червень 1949 р.). Автори (автор? – О. Ц.) цих документів не просто суперечили істині у наведених ними даних, а, що називається, плуталися у показах: то вони стверджували, що університет було засновано у 1661 р., коли на базі створеної у 1586 р. Львівської братської школи було відкрито єзуїтську колегію (!!! – О. Ц.)³⁵; то взагалі вказували, що Університет існує з 1586 р., коли була організована братська школа, і що нібито саме їй у 1661 р. Ян Казимир надав права та привілеї університету³⁶. Подібні протиріччя у визначенні початків Львівського університету помічаємо й у підготованому в 1950 р. за часів ректорства Г. Савіна одному із номерів університетської багатотиражки³⁷. Призначався цей випуск для майбутніх абітурієнтів та повинен був слугувати, так би мовити, своєрідним рекламним проспектом. У передовиці прямо стверджувалося, що історія Львівського державного університету ім. Івана Франка починається з XVI ст., тобто, як ми розуміємо, від заснування Львівської братської школи. Щоправда, попри визнання давнього коріння Львівського університету, у статті і надалі наголошувалося на радянському періоді його історії, а попередні часи трактувалися як період реакції та поневолення українського народу. Прикметно, що у номері газети для вступників з 1951 р. вся історія Львівського університету дорадянського періоду звелася до твердження, що той був розсадником мракобісся, осередком католицизму і націоналізму, а про дату його заснування мова навіть не велася³⁸. Зрештою, показовим є ще один факт. Саме Г. Савіну у 1950 р. першому у радянський час спала на думку ідея запровадити відзначення окремого дня Львівського універ-

Накази ректора ЛДУ ім. Ів. Франка за 1948 р., т. 3 і останній, 2 жовтня 1948 р. – 31 грудня 1948 р., Архів ЛНУ, ф. Р-119, оп. 6, спр. 34, арк. 95.

³⁴ Георгій Сулим, “Савін Гурій Миколайович,” *ENCYCLOPEDIA. Львівський національний університет імені Івана Франка*, т. 2, 394–395.

³⁵ “Берет свое начало Львовский государственный университет от 1661 г. на базе братской школы, основанной в 1586 году, во Львове в 1661 году была открыта иезуитская коллегия со званием и правами университета (грамота Польского короля Яна Казимира III-го – 1661 г.,” Див.: Матеріали (доповідь, рішення Колегії Міністерства вищої освіти СРСР, листування) про роботу університету, арк. 1. Додамо, що 1784 рік, на думку авторів цього документа, був лише роком відновлення роботи Львівського університету.

³⁶ “Львовский университет существует с 1586 года, когда была организована Украинская братская школа, получившая в 1661 году согласно грамоте польского короля Яна Казимира права и привилегии университета,” Див.: Матеріали (доповідь, рішення Колегії Міністерства вищої освіти СРСР, листування) про роботу університету, арк. 93–93зв.

³⁷ “Один з старіших вузів республіки,” *За радянську науку*, 9 червня, 1950.

³⁸ “Львівський державний університет,” *За радянську науку*, 8 травня, 1951.

ситету, зробивши його святковим, “актовим”. Як наголошував ректор, традиція таких “актових днів” була прийнята свого часу низкою російських університетів, а сам “акт” складався з двох частин: урочистого засідання Вченої Ради університету, на котрому заслуховували звіт про його досягнення за минулий рік, та доповіді одного із провідних вчених на визначену тематику³⁹. Коли ж пропонувалося відзначати цей актовий день у Львівському університеті? Дата була обрана доволі символічна – 8 січня, тобто день, коли указом Президії Верховної Ради УРСР Львівському університету присвоїли ім’я Івана Франка. Відзначення цього “актового” дня в Університетів той час так і не прижилося, та ми наголосимо на іншому. У своєму прагненні запровадити нове університетське свято Г. Савін відшукував для цього подію, день із нещодавнього радянського минулого, а не звертався до традицій попередніх часів, котрі, на його переконання, були виключно часами реакції та гніту.

Дискусія щодо початків Львівського університету знову розгорнулася у першій половині 1950-х рр., після того як на посаді ректора Гурія Савіна змінив Євген Лазаренко. Як і всі його радянські попередники, він не був галичанином – народився на Харківщині, не навчався у Львівському університеті – у 1934 р. закінчив геолого-географічний факультет у Харкові, та й у Львові опинився лише у 1944 р., обійнявши посаду завідувача кафедри мінералогії, а у 1945 р. – декана новоствореного геологічного факультету університету⁴⁰. Попри це, як відзначають дослідники та його сучасники, він відрізнявся тим, що “не був позбавлений національного чуття”, “швидко проїнявся його [Львівського університету – О. Ц.] духом як важливого осередку української думки, науки, культури”⁴¹. Дійсно, саме роки ректорства Є. Лазаренка згадуються багатьма як час, коли у стінах Львівського університету повіяло певним свіжим повітрям, відроджувалося, хоча й, як тепер зрозуміло, у певних декоративних та строго контрольованих формах, національне життя, регулярно провадилися зустрічі та лекції з багатьма відомими українськими письменниками та поетами, було створено кабінети шевченкознавства та франкознавства тощо. Зрештою, саме в цей час остаточно повернулися до традиції відзначення заснування Львівського університету у 1661 р., хоча відбулося це не відразу.

Виглядає так, що принаймні на початках ні Є. Лазаренко, ні університетське керівництво особливо не розмірковували над тим, яку дату заснування їхнього закладу варто вважати вірною. Показовою є історія із надрукованим у 1952 р. рекламно-довідковим виданням для вступників “Львівський державний університет імені Ів. Франка” за редакцією проректора з наукової роботи проф.

³⁹ Протоколи і стенограми засідань Вченої Ради [Львівського] університету, т. 1, 9 січня 1950 р. – 3 квітня 1950 р., ДАЛО, ф. Р–119, оп. 8, спр. 12, арк. 1, 31.

⁴⁰ Петро Білоніжка і Орест Матковський, “Лазаренко Євген Костянтинович,” *ENCYCLOPEDIA. Львівський національний університет імені Івана Франка*, т. 2, 21–22.

⁴¹ Степан Макарчук, “Львівський державний університет імені Івана Франка,” *ENCYCLOPEDIA*, т. 1, 86.

С. Гребінського – прізвища інших авторів цієї праці, на жаль, не були зазначені. Буклет починався коротким історичним вступом, де, окрім традиційного твердження про те, що Львівський університет є одним із найстаріших університетів СРСР, роком його заснування вказувався 1784 р.⁴²Цю інформацію було продубльовано й у черговому рекламно-довідковому номері газети “За радянську науку” від 20 травня 1952 р., у якому додатково наголошувалося, що Львівський університет поступається за датою створення лише Московському університету (1755 р.)⁴³. Однак, уже наступного року такий же буклет знову вказував, що роком заснування Львівського університету (як відзначалося у посиланні – “*За уточненими даними*”) є 1661 р.⁴⁴. Це ж твердження було дослівно повторено в університетському довіднику з 1954 р.⁴⁵. Саме рік видання привілею Яна II Казимира починаючи з 1953 р. незмінно вказувався як дата заснування університету у всіх тих номерах газети “За радянську науку”, що призначалися для поширення серед абітурієнтів. Що стало причиною таких швидких і радикальних змін у поглядах університетського керівництва та й самого Є. Лазаренка на історію власного навчального закладу – прагнення віднайти істину, а чи бажання удавнити вік інституції – докладно не відомо, адже всі наведені вище твердження подавалися без будь-яких пояснень чи дискусії, фактично як аксіома. Та з часом стало зрозуміло, що обґрунтування 1661 р., як року заснування Львівського університету, вкрай необхідне, необхідне, якщо не самому університетському керівництву, то ширшому науковому загалу та громадськості.

Спонукаючи зробити це могла і низка інших подій. У травні 1955 р. широкого розголосу отримало урочисте святкування 200-річного ювілею Московського університету за участі вищого партійного керівництва та іноземних делегацій⁴⁶. Та у самому Львові у середині 1950-х рр. відзначили відразу низку ювілеїв, і, насамперед, 700-річчя від дня заснування міста та 100-річчя народження патрона університету Івана Франка. Світ побачили колективні монографії до історії міста, у яких згадувався й Університет. Прикметно, що у підготованому колективом істориків цього навчального закладу за редакцією Є. Лазаренка короткому нарисі історії Львова про заснування Університету йшлося лише у розділі, присвяченому соціалістичному будівництві у місті у повоєнні роки. Його автори – дослідниця розвитку культури та освіти на західноукраїнських землях

⁴² *Львівський державний університет імені Ів. Франка. Довідник для вступників*, ред. Сергій Гребінський. (Львів, 1952), 3.

⁴³ “Львівський державний університет,” *За радянську науку*, 20 травня, 1952.

⁴⁴ *Львівський державний університет імені Ів. Франка. Довідник для вступників*, ред. Сергій Гребінський. (Львів, 1953), 3.

⁴⁵ *Львівський державний університет імені Ів. Франка. Довідник для вступників*, ред. Сергій Гребінський. (Львів, 1954), 3.

⁴⁶ Про відзначення ювілею Московського університету було знято документально-хронікальний фільм, що демонструвався у кінотеатрах країни. Див. його: “Московському університету – 200 лет,” 25 січня 2014, доступ отримано 12 вересня 2018, <https://www.youtube.com/watch?v=E7SxVkfCDEM>.

у радянський час, асистент кафедри історії СРСР Любов Іваненко та історик українського права, завідувач кафедри цивільного права і процесу Андрій Йосипович Пашук – штампованою фразою стверджували наступне: “*Львівський університет – один з найстаріших університетів Радянської України – заснований у Львові в 1661 р.*”⁴⁷. Симптоматично, що в іншій біографії міста – “*Нарисах історії Львова*”, підготованих за редакцією директора Інституту суспільних наук проф. І. Крип’якевича, питання про заснування Львівського університету було упущено повністю!⁴⁸ І це при тому, що до авторського колективу цього видання входила низка представників університетського історичного цеху: Я. Кісь, В. Осечинський, Похилевич, Ю. Гроссман. Що стало причиною цього упущення – звичайний недогляд, а чи, що, на нашу думку, ймовірніше, небажання авторів чи редактора стверджувати “новий старий” ювілейний 1661 р. – можемо лише здогадуватися. Важливе й інше. Якщо навіть у середовищі тогочасних істориків не було єдиної думки щодо дати заснування Львівського університету, то що говорити про інші, не так наукові, як популярні видання. Ми вже згадували вище, що 1945 р. вийшов повоєнний довідник Львова, який упродовж наступних десяти років двічі перевидавався. І якщо у першому виданні датою заснування Університету було названо 1661 р., то у другому, датованому 1949 р., стверджувалося, що засновано його було у 1784 р., а сам університет довгі роки служив для колонізації краю⁴⁹. Проїшло ще шість років і в 1955 р. побачило світ третє видання, де автор підрозділу “Львів у період капіталізму” Богдан Дудикевич вказував, що “*З метою онімечування інтелігенції у заснованому в 1784 р. Львівському університеті поруч з латинською була введена німецька мова викладання*”, а у посиланні внизу сторінки додатково подавалося: “*В 1661 році польський король Ян Казимір дав львівській єзуїтській колегії “Привілей” (грамоту) на реорганізацію колегії в академію (університет). На цій підставі деякі історики (виділення наше – О. Ц.) вважають, що університет засновано в 1661 році. Але проти реорганізації виступили Краківська академія, сейм і навіть папа [...]. Ян Казимір був примушений відмовитися від своєї грамоти*”⁵⁰. Відзначимо, що Богдан Корнилович Дудикевич (1907–1972) у той час був не лише істориком. Колишній активний діяч комуністичного підпілля на західноукраїнських землях у 1920–1930-ті рр., після встановлення радянської влади він закінчив історичний факультет Львівського університету (1945 р.) та був поступово кооптований до лав місцевої партійної номенклату-

⁴⁷ Любов Іваненко і Андрій Пашук, “Львів – великий центр науки і культури Радянської України,” в *Історія Львова. Короткий нарис*, ред. Євген Лазаренко. (Львів: Видавництво Львівського університету, 1956), 264.

⁴⁸ *Нариси історії Львова*, ред. Іван Крип’якевич. (Львів: Книжково-журнальне видавництво, 1956).

⁴⁹ “Львовский государственный университет имени И. Франко,” *Львов. Справочник*, ред. Богдан Дудикевич. (Львов: издательство “Вільна Україна”, 1949), 91.

⁵⁰ Богдан Дудикевич, “Львів у період капіталізму,” *Львів. Довідник*. (Львів: книжково-журнальне видавництво, 1955), 51.

ри. З осені 1944 р. – штатний лектор Львівського обласного лекційного бюро, у 1945–1949 рр. – заступник, а у подальшому директор місцевого Історичного музею, у 1949–1953 та 1954–1972 рр. – очільник Львівського філіалу Центрального музею Леніна. Коротко, у 1953–1954 рр. він встиг попрацювати на посаді другого секретаря Львівського обласного комітету КПУ, а з 1951 і до 1963 рр. був депутатом кількох скликань Верховної Ради УРСР і т. д.⁵¹ Усе це перетворювало Б. Дудикевича на одну із знакових постатей тогочасної радянсько-партійної номенклатури, людину, думка якої безумовно важила місцевому керівництву, і до якої у високих кабінетах, якщо й не завжди прислухалися, то готові були почути. Виглядає так, що Б. Дудикевич, який зростав у Галичині у міжвоєнний період, навчався у Львівському університеті у 1925–1928 рр. – його відрахували з числа студентів після арешту за участь у роботі лівацьких організацій, був добре ознайомлений із позицією місцевих українців щодо дати заснування університету, а тому, попри свої комуністичні погляди, вважав потрібним наголосити саме на 1784 р. як даті його повстання. Ставало зрозумілим, що для того, аби й надалі вести мову про заснування Львівського університету у 1661 р., простою констатацією факту було не обійтися. Необхідні були серйозніші аргументи та докази.

Потреба у поновному обґрунтуванні дати початку університетської традиції у Львові ставала ще нагальнішою і тому, саме у середині 1950-х рр., а якщо ще точніше 1955–1956 рр., було вирішено відзначити 300-річчя його існування. Припускаємо, що саме тоді керівництво вищого навчального закладу остаточно ухвалило рішення відправною точкою у його створенні вважати саме 1661 р. Хто став автором такої ідеї – поки що не відомо, однак відтоді ця дата стає офіційною. Саме 1956 р. вперше за радянських часів здійснено спробували хоч якось вмотивувати її вибір – в університетській багатотиражці від 30 листопада 1956 р. з'явилася коротенька замітка студентки 3 курсу історичного факультету Софії Бокало під заголовком “Коли було засновано університет?”. Такою датою С. Бокало вважала саме 1661 р., аргументами на користь чого, у її викладі, були: а) диплом Яна II Казимира з 1661 р., який надавав єзуїтській колегії гідність академії і титул університету та право на відкриття чотирьох факультетів і присвоєння наукових ступенів; б) успадкування Йосифінським університетом астрономічної обсерваторії, ботанічного саду та бібліотеки старого (тобто єзуїтського) університету; в) відзначення у 1912 р. 250-річчя Львівського університету, яке супроводжувалося отриманням більше ніж півсотні вітальних телеграм від інших університетів світу. Завершувалася замітка заклик до вчених університету – тобто, фактично, своїх наставників, вивчити усі документи до його історії, особливо тих, що

⁵¹ Особова справа Дудикевича Богдана Корниловича, 29 серпня 1948 р. – 31 серпня 1949 р., Архів ЛНУ, ф. Р-119, оп. 1, спр. 372, арк. 1–2, 9; Особова справа Дудикевича Богдана Корниловича, б. р., Архів ЛНУ, ф. Р-119, оп. 2, спр. 3531, арк. 6–7.

стосуються його заснування, оскільки Львівський університет стоїть напередодні ювілейної дати, свого 300-річчя⁵².

Десь тоді ж свою невеличку розвідку з історії Львівського університету написав доцент кафедри історії стародавнього світу і середніх віків, відомий у майбутньому дослідник історії України та Львова епохи пізнього середньовіччя та ранньомодерного часу Ярослав Кісь (1918–1986). Галичанин за походженням, випускник Львівського університету (1948 р.), знавець латини, німецької та польської мови, він упродовж 1950-х рр. підготував і опублікував кандидатську дисертацію з історії львівських міських сіл XV–XVIII ст. та почав розробляти тематику, пов'язану із соціально-економічними стосунками у Львові зазначеного часу, був автором кількох розділів в обох вказаних історіях міста, що побачили світ у 1956 р. Очевидно, саме ці обставини звернули на нього увагу університетського та факультетського керівництва, і, як ми припускаємо, саме Я. Кісю було доручено, чи то у формі поради, чи то у формі наказу, нарешті “розібратися” у питанні визначення “правильної” дати заснування Львівського університету. Опублікована ця розвідка була на сторінках випуску університетських “Доповідей та повідомлень” за 1957 р.⁵³. У ній автор, базуючись в основному на відомій йому польській літературі, знову утверджував 1661 р. як дату заснування університету у Львові, використавши для цього переважно вже не раз відомі аргументи, а саме надання королем Яном II Казимиром відповідного привілею у 1661 р., той факт, що цей привілей, попри старання частини шляхти та конкурентів з Краківської академії, так і не був скасований сеймом (*articulum cassativum*) чи судовим рішенням, підтверджувальний привілей Августа III з 1758 р. та буллу папи Климента XIII з 1759 р., в яких йшлося про столітню традицію університетських викладів у Львові, вживання з кінця 1750-х рр. печатки з титулом університету та надання академічних ступенів тощо. Автор декілька разів підкреслював, що обсяг і рівень викладання в Академії був таким же, як в інших тогочасних університетах Європи, та й у самій розвідці він, говорячи про діяльність єзуїтської Академії, неодноразово використовував для його означення термін “університет”. Попри те, що у тексті публікації Я. Кісь ні разу (!) ніде прямо не вказав, що Львівський державний університет імені Івана Франка повинен тягнути свою історію від заснування у місті єзуїтської Академії, ця думка пронизувала зміст публікації, особливо у тій її частині, де він говорив про генетичні (“органічні”) зв’язки, які існували між Академією та заснованим у 1784 р. Йосифом II університетом (адже до нього, як зазначав вчений, перейшли працювати колишні професори з Академії, було передано бібліотеку, астрономічну обсерваторію та, можливо, мінералогічний музей і ботанічний сад), відмову від урочистого святкування у 1884 р. сторічного ювілею Йосифін-

⁵² Софія Бокало, “Коли було засновано університет?” *За радянську науку*, 30 листопада, 1956.

⁵³ Ярослав Кісь, “До питання про заснування Львівського університету,” *Доповіді та повідомлення* [Львівський державний університет імені Івана Франка] 7 / 2 (1957): 71–74.

ського університету та гучне відзначення у місті 250-річного ювілею привілею Яна II Казимира, зрештою коли йшлося про той факт, що австрійський уряд не лише не протестував проти святкування 1912 р., але й прийняв участь у ньому, надіславши вітальні телеграми. На жаль, не відомо, чи був Я. Кісь ознайомлений із працями критиків відзначення 250-річного ювілею, насамперед неугодного в той час Богдана Барвінського, що постраждав у повоєнні роки внаслідок кампанії боротьби із “українським буржуазним націоналізмом”⁵⁴. Згадки про праці останнього у розвідці відсутні, як, до речі, і будь-яка інформація про діяльність Львівського Ставропігійського братства та його школи, які ще нещодавно, буквально десять років тому, високо піднімалися на знаменах істориками, що напрацьовували матеріали до створення Музею історії Університету.

Названі нами публікації Я. Кіся та С. Бокало стали тими цеглинками, котрі поклали в основу обґрунтування ухваленого у середині 1950-х рр. курсу на відзначення трьохсотрічного ювілею, однак повністю ствердити цю традицію ще не змогли⁵⁵. Це, вочевидь, і схилило керівництво Львівського університету до ідеї підготовки більшої історії навчального закладу, покликаної раз і назавжди розв’язати це питання. До того ж, прикладом тут міг знову слугувати Московський університет, котрий спромігся видати до свого двохсотлітнього ювілею двотомну історію цього навчального закладу. Враховуючи обсяг матеріалу, який потрібно було опрацювати протягом короткого часу, нагальною виглядала потреба залучення до праці не одного вченого – того ж Я. Кіся, для якого у той час історія освітніх закладів у Львові все ж таки перебувала поза рамами його наукових інтересів, а цілого колективу дослідників, які б написали відповідні розділи.

Робота над формування такого колективу розпочалася наступного року. Саме тоді, а якщо точніше, 11 березня 1957 р. відбулося засідання Вченої Ради історичного факультету Львівського університету, на якому із повідомленням виступив завідувач кафедри історії СРСР В. Осечинський. Він відразу ствердив, що у 1961 р. Університет буде святкувати 300-річчя свого існування, а тому нагальною є потреба написати до цієї дати історію інституції. Від імені кафедри історії СРСР і історії УРСР В. Осечинський запропонував виділити у тексті майбутньої праці п’ять розділів. Перший з них повинен був охоплювати події від 1661 р. і до 1772 р., тобто від моменту видання королівського привілею і до входження українських земель до складу імперії Габсбургів. Редактором цього розділу хотіли зробити проф. Д. Похилевича. Другий розділ містив би інформацію про часи від 1772 р. і до подій весни народів 1848 р. (редактор – доц. Г. Гербільський), третій – від 1848 р. і до 1918 р., тобто до завершення так званого

⁵⁴ Ihor Czornowol, “BohdanBarwiński (1880–1958),” в *Złota księga historiografii lwowskiej XIX i XX wieku*, red. Jerzy Maternicki, Paweł Sierżęga i Leonid Zaszkiłniak. (Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2014), t. 2, 309–310.

⁵⁵ Віталій Яремчук, *Призабуті постаті української історіографії XX століття. Біоісторіографічні нариси*. (Острого: Національний університет “Острозька Академія”, 2002), 107.

австрійського періоду в історії університету (редактор – доц. В. Осечинський), четвертий – про діяльність університету у міжвоєнний період (редактор – доц. І. Белякевич) і, зрештою, завершальний, п'ятий стосувався би радянського періоду (1939–1960 рр., редактор – доц. Г. Глядківська). Відповідно до цього задуму, В. Осечинський пропонував створити п'ять бригад, очолюваних згаданими редакторами, котрі б до 15 червня 1957 р. опрацювали би проспект історії університету та, очевидно, розпочали роботу над підготовкою книги, залучивши до праці, окрім істориків, представників інших факультетів. Вони, хоча і не включалися до складу авторського колективу, повинні були консультувати авторів тексту з тих чи інших питань розвитку різних галузей науки в університеті.

В обговоренні пропозиції В. Осечинського взяла участь низка членів Вченої Ради факультету (І. Белякевич, Д. Похилевич, А. Брагінець), котрі вносили пропозиції щодо персонального складу авторського колективу, перегляду періодизації історії Університету, змістовного наповнення розділів тощо. У результаті були ухвалені рішення, яким стверджувалася необхідність опрацювання нарисів історії Львівського університету як основної наукової роботи факультету на найближчих три роки. Ректорату Університету пропонувалося створити окрему редакційну комісію, до складу якої, окрім працівників історичного факультету та суміжних із ним кафедр філософії (доц., д-р. історич. наук. А. Брагінець) та історії КНРС (доц. А. Вовчик), хотіли включити і проф. І. Крип'якевича. Саме ця редакційна комісія повинна була напрацювати структуру майбутньої монографії і підібрати авторів-виконавців⁵⁶.

Практично тоді ж (осінь 1957 р. – зима 1958 р.) паралельно із написанням згаданих нарисів почалася робота зі збирання та підготовки до друку джерельного видання, котре б включало документи до історії Львівського університету. Вже у лютому 1958 р. попередній план такого збірника обговорювався на засіданні кафедри історії УРСР. Доручена ця робота була доц. Я. Кісю, котрий, як відзначали його колеги, мав певний досвід археографічної роботи⁵⁷. Не торкаючись глибше питання подальшої долі запланованих видань – жодне з них, зрештою, так і не побачило світ не те що вчасно, тобто до 1961 р., але й не було опубліковане взагалі⁵⁸, підкреслимо інше. Йі нариси історії Львівського універ-

⁵⁶ Деканат історичного факультету. Протоколи засідань Вченої Ради факультету, 30 серпня 1956 р. – 18 червня 1957 р., ДАЛО, р–119, оп. 17, спр. 289, арк. 28–29.

⁵⁷ Кафедра історії УРСР. Протоколи засідань кафедри, 16 квітня 1957 р. – 6 червня 1958 р., ДАЛО, ф. Р–119, оп. 17, спр. 321, арк. 34–35.

⁵⁸ Робота над “Історією Львівського університету” (близько 900 сторінок машинопису) завершилася у середині 1970-х рр., однак видана ця праця так і не була. Примірник її машинопису було депоновано у Науковій бібліотеці цього закладу, інший – зберігається у Музеї історії Університету. Детальніше про це див. також: Микола Крикун, “Як писалася історія Львівського університету в радянський час,” *Вісник Львівського університету. Серія історична* 49 (2013): 287–292. Щодо стосується збірника документів, то до початку 1961 р. було підготовано лише його першу частину (том), котрий включав матеріали до 1939 р. За твердженням Я. Кіся, до цього тому було включено 110 документів загальним обсягом 22 друкованих аркуші. Змістове наповнення збірника не влаштувало

ситету, і збірник документів стверджували нову стару точку відліку його історії – королівський привілей 1661 р., що загалом відповідало настроям тогочасного університетського керівництва з відзначення ювілею цієї дати у 1961 р. Певні ситуативні труднощі, які виникли на цьому шляху, не виглядали неподоланим бар'єром. Для прикладу, постанова ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР від 12 грудня 1958 р. “Про наведення порядку у святкуванні ювілеїв” вимагала від підприємств та установ країни отримувати окремий дозвіл від центрального партійного і радянського керівництва на святкування такого роду подій “за наявності особливо видатних досягнень або важливого значення подій в історії [...] країни”⁵⁹ та лише при відзначенні 50-ти або 100-річно кратних дат. Оскільки ювілей дійсно був, те що називається, круглим (300-ліття від дати заснування), та й Львівський університет був одним із найбільших у регіоні та республіці, припускаємо, що такий дозвіл зрештою було отримано.

Ще однією проблемою, яка неминуче виникала перед керівництвом Львівського університету, було визначення дати та форми проведення ювілейних заходів. Те, що повної ясності у цьому довший час не спостерігалось, стверджує виступ Є. Лазаренка на вересневому засіданні Вченої Ради Університету у 1960 р.⁶⁰ та відсутність будь-яких письмових розпоряджень ректора з приводу підготовки до події. Очевидно, що певним прикладом при цьому могло слугувати відзначення 200-річного ювілею Московського університету, де початок урочистостей припав на 7 травня – день його офіційного відкриття (інавгурації) у 1755 р.⁶¹, однак, тоді у випадку Львівського університету, початок святкування варто було провести у січні 1961 р. Це неминуче нав'язувало місток із єзуїтами та католицькою церквою, що в часі знову розгорнутої (з 1958 р.) М. Хрущовим антирелігійної кампанії виглядало ідеологічно шкідливим. Не рятувало справу і визначення ювілейною датою восьмого січня, дня присвоєння Університету у 1940 р. імені Івана Франка, адже відбулася ця подія нещодавно, якихось двадцять років тому, і це неминуче тягнуло за собою питання про його дорадянську історію. Припускаємо, що через деякий час у високих університетських та партійних кабінетах народилося рішення перенести урочисте відзначення ювілею

керівництво, а тому справу з його публікацією відклали. Додамо, що починаючи з кінця 1950-х рр. на сторінках університетської багатотиражки з'являються окремі публікації до історії Університету (Див., наприклад: Володимир Борис, “Львівський університет на основі опису Ф. Краттера,” *За радянську науку*, 3 червня, 17 червня, 1958; Анатолій Черненко, “Будівництво радянського університету у Львові” та ін.), а окремі періоди університетського минулого активно вивчалися на лише працівниками кафедр історичного факультету, але й у рамках студентських гуртків (Кафедра історії УРСР. Протоколи засідань кафедри, 16 квітня 1957 р. – 6 червня 1958 р., арк. 8–9).

⁵⁹ Накази Міністерства вищої освіти СРСР і УРСР, виписки з протоколів засідань колегії Міністерства вищої освіти УРСР, листування з питань роботи університету, 3 січня 1958 р. – 31 грудня 1958 р., ДАЛО, ф. Р–119, оп. 6, спр. 116, арк. 184–187.

⁶⁰ Стенограми засідань Вченої Ради [Львівського] університету та матеріали до них, т. 2 і останній, 25 квітня 1960 р. – 14 листопада 1960 р., ДАЛО, ф. Р–119, оп. 8, спр. 35, арк. 94.

⁶¹ За старим стилем це було 26 квітня. Див.: Михайл Белявський, “Из истории Московского университета,” *Вестник Московского университета* 4–5 (1955): 243–244.

на початок осені 1961 р., тобто на наступний навчальний рік. Свідченням того, що було саме так, є підготований, однак так і не затверджений ректором “План заходів по відзначенню 300-річчя Львівського державного університету ім. Івана Франка”. Ним передбачалося створення в університеті до 25 червня 1961 р. Ювілейної комісії, котра повинна була зайнятися організацією святкування, напрацюванням макетів ювілейної медалі та нагрудних знаків (їх потрібно було замовити та виготовити до кінця липня, однак їх ескізи Вчена Рада Університету затвердила лише 24 числа того місяця⁶²) та передачі у видавництво “Нарисів історії Львівського університету”. На можливий час початку ювілейних святкувань вказував і той факт, що ректор Є. Лазаренко повинен був підготувати до 15 серпня текст промови, яку виголосив би на урочистому засіданні, а на фасаді університету до 1 вересня потрібно було встановити дошку на відзначення присвоєння йому імені І. Франка⁶³. Та й перший офіційний наказ ректора, у якому хоч якось йшлося про 300-літній ювілей, було видано лише наприкінці травня 1961 р. Сам документ передбачав організацію виставки (впродовж літа⁶⁴), присвяченої цій події, та створював для цього відповідну комісію із викладачів історичного факультету на чолі із В. Осечинським⁶⁵. Що, зрештою, відіграло вирішальне значення в ухваленні рішення про перенесення відзначення ювілею на осінь 1961 р. – до поки встановити не вдалося. Чи йшлося про близькість дня народження (27 серпня 1856 р.) І. Франка, чи, можливо, це давало додатковий гандикап (фору) у часі для підготовки університетом видань та ювілейної символіки – та ж ювілейна медаль була виготовлена не раніше кінця серпня – вересня 1961 р.⁶⁶, доводиться лише гадати. Зрозуміло, що ні часі вступної кампанії до вищих навчальних закладів (липень–серпень), ні в часі традиційних літніх викладацьких відпусток і студентських канікул, провести святкування було не можливо. Тому створена наказом ректора від 3 липня 1961 р. комісія з підготовки до ювілею мала достатньо часу для своєї роботи⁶⁷.

У кінцевому випадку тригером, що дав старт відзначенню ювілею, стало присвоєння Університету ордену Леніна, що не лише знімало будь-які питання про можливість проведення бучних святкувань, але й відкривало нові

⁶² Копія цього рішення зберігається у Музеї історії Університету.

⁶³ Плани заходів по відзначенню 300-річчя університету і підготовці до зустрічі ХХІІ з'їзду КПРС, 1961 р., ДАЛО, ф. Р–119, оп. 6, спр. 160, арк. 1–3.

⁶⁴ Микола Крикун, “Як писалася історія Львівського університету в радянській час,” 287.

⁶⁵ Накази ректора Львівського університету за 1961 р., т. 3, 22 квітня 1961 р. – 31 травня 1961 р., Архів ЛНУ, ф. Р–119, оп. 6, спр. 151, арк. 143. До складу комісії по організації виставки, окрім В. Осечинського, входили Я. Кісь, Г. Гербільський, В. Борис, О. Карпенко та О. Цибко. До слова, у Московському університеті напередодні святкування ювілею теж підготували подібну виставку.

⁶⁶ Накази ректора Львівського університету за 1961 р., т. 7, арк. 129. Зображення цієї медалі див.: Володимир Зварич, “Медалі Львівського університету,” *Нумізмати́ка и сфрагистика* 2 (1965): 160.

⁶⁷ До складу комісії входив ректор (голова комісії), проректори А. Брагінець (заступник голови) та Ф. Страутман, секретарі партійної та комсомольської організації університету, голова профспілки та декани факультетів. Див.: Накази ректора Львівського університету за 1961 р., т. 5, 1 липня 1961 р. – 31 липня 1961 р., Архів ЛНУ, ф. Р–119, оп. 6, спр. 153, арк. 11.

перспективи перед організаторами дійства. У той же час, це поклало на керівництво університету низку додаткових зобов'язань – потрібно було із партійним та радянським керівництвом республіки і визначити конкретну дату урочистого засідання та супутніх подій, і детально обумовити саму процедуру та порядок їх проведення, перелік запрошених вітчизняних та закордонних гостей, подати нагородні списки тощо. Не дивно тому, що відразу після нагородження орденом, у вівторок 12 вересня 1961 р. ректор Є. Лазаренко відбув до Києва, де перебував до п'ятниці 15 числа, а вже у понеділок наступного тижня знову подався на кілька днів до столиці Радянської України для нарад у ЦК КПУ разом із секретарем університетської партійної організації А. Вовчиком⁶⁸. Як ми припускаємо, саме тоді було встановлено дату урочистого засідання, котре потрапляло у часовий проміжок між завершенням роботи ХХІІ з'їзду КПУ (30 вересня) та початком роботи ХХ з'їзду КПРС (17 жовтня). До того ж, на початку жовтня до Львова на навчання та викладання повинна була повернутися із Кіровоградської області значна група студентів та викладачів, спрямована туди у вересні місяці на допомогу у зборі врожаю місцевим колгоспникам⁶⁹. Саме ці обставини і зумовили вибір п'ятниці, 6 жовтня як найвідповіднішої дати для цієї події. По іронії долі, про яку напевно не здогадувалося керівництво республіки та навчального закладу, саме жовтнем місяцем було датовано фундаційний привілей імператора Йосифа ІІ, яким у місті створювався у 1784 р. класичний університет, і першість якого тепер була забрана на користь єзуїтської Академії.

Наприкінці вересня – на початку жовтня 1961 р. Львівський університет активно включився в процес підготовки до ювілею. Наказом ректора від 27 вересня 1961 р. була створена ще одна (після липневої) комісія з підготовки та організації святкових заходів. Було призначено осіб відповідальних за зустріч та обслуговування закордонних і вітчизняних делегацій та гостей – розсилку офіційних запрошень повинні були провести десь одразу після 22 вересня⁷⁰. За кілька днів до цього до Ленінграда за пам'ятними медалями та нагрудними значками було відправлено начальника відділу постачання⁷¹. З огляду на кількість запрошених гостей та власних працівників і студентів, які мали взяти участь у дійстві, урочисте засідання вирішено було провести поза межами Університету, у залі Львівського державного академічного театру опери і балету – святкування 200-річчя Московського університету відбулося у Большому театрі. Від п'ятниці 6 жовтня і до понеділка 9 жовтня Університет переходив на цілодобове чергування відповідальних працівників і т. д.⁷²

⁶⁸ Накази ректора Львівського університету за 1961 р., т. 7, арк. 99, 128, 130.

⁶⁹ Накази ректора Львівського університету за 1961 р., т. 7, арк. 24.

⁷⁰ Накази ректора Львівського університету за 1961 р., т. 7, арк. 167–169.

⁷¹ Накази ректора Львівського університету за 1961 р., т. 7, арк. 129.

⁷² Накази ректора Львівського університету за 1961 р., т. 7, арк. 190.

Зрештою, упродовж жовтня-листопада 1961 р. Львівський університет урочисто відзначив своє 300-річчя. Надходили вітальні телеграми та подарунки. Працівники університету і надалі отримували різного роду відзнаки та премії. Наказ про нагородження у зв'язку із 300-річчям навчального закладу низки його професорів і доцентів грамотами Міністерства вищої і середньої спеціальної освіти СРСР вийшов лише 9 листопада того ж року⁷³. Серед тих, хто її отримав, був і Я. Кісь. Дещо раніше, на початку місяця, грошовими преміями за сумлінну працю та у зв'язку із ювілеєм нагородили декілька десятків працівників допоміжного та обслуговуючого персоналу⁷⁴. За авторством Є. Лазаренка побачив світ кольоровий буклет під голосною назвою “300 років Львівського університету”⁷⁵, який на найближчих два десятиліття став для закладу офіційною біографією.

Усі ці події зацементували у свідомості значної частини львів'ян та, зокрема, університетських вчених, традицію відзначення 1661 р. як дати заснування інституції, у котрій вони навчалися, працювали, зрештою, котра знаходилася у їхньому рідному місті. Подальші історіографічні напрацювання та науково-популярні видання повністю сприйняли цю традицію. Ні наступна зміна ректорів – уже у 1963 р. замість неугодного Є. Лазаренка було призначено ректора Львівського політехнічного інституту проф. М. Максимовича, ні зміни у суспільно-політичній ситуації в країні не змінили усталеної дати. У 2011 р. Львівський університет урочисто відзначив своє 350-ліття. До цієї події було підготовлено масштабну працю, плід роботи десяти попередніх років – двотомну “Енциклопедію Львівського університету”, чим знову, однак вже у сучасній українській історіографії, було стверджено цей ювілейний рік, на цей раз, здається, уже назавжди. Цікаво, як могла би повернутися історія, якщо б у 1950-х рр. датою заснування нашої *Alma Mater* було обрано іншу дату?

⁷³ Накази ректора Львівського університету за 1961 р., т. 8, 1 листопада 1961 р. – 30 листопада 1961 р., Архів ЛНУ, ф. Р-119, оп. 6, спр. 156, арк. 70–71.

⁷⁴ Накази ректора Львівського університету за 1961 р., т. 8, 1 листопада 1961 р. – 30 листопада 1961 р., арк. 7–10.

⁷⁵ Євген Лазаренко, *300 років Львівського університету*. (Львів: видавництво Львівського університету, 1961).

THE ADVENTURE OF THE 300TH ANNIVERSARY JUBILEE OF LVIV UNIVERSITY, OR THE EPISODE TO THE HISTORY OF SOVIET CELEBRATIONS

Oleksandr TSELUIKO

Ivan Franko National University of Lviv,
Chair of the Ancient Ukrainian History and Archival Studies,
1 University str., Lviv79000, Ukraine

In September-October 1961 Ivan Franko Lviv State University celebrated the 300th anniversary of its founding. On this occasion, there were took place a series of celebrations at the University. It is noteworthy, that the course for commemoration of this anniversary was taken by University leadership after some doubts and disputes in the middle 1950's. These doubts and disputes we can explain by the fact that among the professional historians as well as among the general public has been going on for a long time the discussion about the event that should be considered a starting point in the history of Lviv University. In the 19th century it was traditionally believed that Lviv University was founded by the Austrian emperor Joseph II in 1784. At the end of the 19th and at early 20th centuries some Polish scholars have argued the opinion that Lviv University was founded in 1661, when the Polish King Jan II Kazimir granted to the local Jesuit College the privilege which has given it the dignity of the academy and the title of the university. As a result, in 1912 Lviv University solemnly celebrated its new old anniversary – the 250th anniversary from the date of its foundation. This event was triggered a strong reaction in the local publics. Ukrainian researchers, in particular historian Bohdan Barvinskyi, were against this date of foundation of Lviv University and protested against the celebrating this anniversary.

In 1939, after the coming of Soviet Union in the western Ukrainian lands, the process of sovietization of local education and culture has begun. There were also took place significant changes at Lviv University. At first its Soviet leadership did not attach much importance to the question of determining the date of creation of this institution, but emphasized the significant changes that took place at that time instead. In 1945 it was made an attempt to organize the Museum of History of the University, which gave start to a new discussion on the date of its foundation. This discussion continued during the next ten years, and only during the rectorship of Jevhen Lasarenko was finally accepted the contention that 1661 is the date of foundation of Lviv University. The historical justification of that decision was made by the famous Ukrainian scientist Yaroslav Kis'. At that, it was also decided to prepare and published a detailed history of this educational institution and issue the collection of documents to its history.

With the approach of 1961, Lviv University management was faced with the problem of determining the specific day and format of the celebration of the 300th anniversary. Finally, the celebrations passed in the autumn of 1961. When in September 1961 Lviv University was awarded the Order of Lenin, the dates and format of the celebration were determined in several weeks. Also in that time the invitations to domestic and foreign guests were sent. The jubilee events that took place at that time, have fixed in the remembrance of a large part of Lviv citizens and the university scientists the tradition of celebration in 1661 as the date of foundation of this institution. This tradition is continued during the independence of Ukraine.

Key words: Lviv, Lviv University, Bohdan Barvinskyi, Yaroslav Kis', Jevhen Lasarenko.

Стаття надійшла до редколегії 1.11.2018
Прийнята до друку 14.11.2018